

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Adres redactie: ds. H. Amelink, Waal 5, Langerak (Z.-H.)

Administratie: Drukkerij Steenberg, Slotlaan 220, Zeist

„De HERE heeft alles gemaakt voor zijn doel, ja zelfs den goddeloze voor den dag des kwaads“.

Spreuken 16:4

ER IS WEINIG WAT ZO ERG IS, zo benauwend, als doelloosheid, wanneer mensen of dingen een bestaan leiden zonder zin, leeg en hol en ijdel. Daarom is het een goede boodschap, een evangelie, wanneer het eerste lid van bovenstaande spreuk van Salomo zegt, dat de HERE alles gemaakt heeft voor zijn doel. Dat is een schone prediking van de doelgerichtheid van alle dingen. En wel juist ook schoon, omdat het de HERE is, die aan alle dingen hun doel gaf. Dat houdt immers een garantie in, dat het ook een goed doel betreft.

Hoe nu weet Salomo, dat de HERE alles gemaakt heeft voor zijn doel? Wel, dat behoeft niet een zaak te zijn van rechtstreekse inspiratie, buiten Gods reeds bekende Woordopenbaring in de Schriften om dus. Neen, Salomo heeft ook in zijn dagen al de scheppingsgeschiedenis gekend, de geschiedenis van Genesis. Daaruit is hem gebleken de doelgerichtheid, waarmee de HERE alles in den beginne schiep oftewel maakte. En dat geeft hij nu in de spreuk door, onder drijving van de Geest. Uit die scheppingsgeschiedenis heeft Salomo het vernomen, hoe de HERE in den beginne alles „zeer goed“ gemaakt heeft, dat is ook: met een zeer goed doel. Het licht had een zeer goed doel, en het uitspansel, en de scheiding van water en droge eveneens, niet minder het zaadgevend gewas en het vruchtdragend geboomte; verder de lichtdragers, zon, maan en sterren, en al het gedierte, in het water, op het land, in de lucht. En niet in het minst ook Gods heerlijkste maaksel, de mens. Die mens immers schiep Hij met het doel om zijn eigen beeld te zijn, zijn kind, om als zodanig heerschappij te hebben over de gehele aarde met al wat daarop en daarin is, koninklijke luister, net als de HERE zelf. En om in dat alles zijn God en Vader te dienen en te verheerlijken in een eeuwigdurende, blijde gemeenschap met Hem. Zeker, die scheppingsgeschiedenis laat niet onduidelijk uitkomen dat de HERE alles gemaakt heeft voor zijn doel, dat Hij speciaal ook de mens gemaakt heeft voor zijn doel.

Maar nu geeft Salomo, dachten we, het evangelie van die doelgerichtheid van alle dingen in deze spreuk niet zó maar door. Daarvoor heeft wel een aanleiding bestaan, daar is wel reden voor geweest. Salomo zet immers ook niet een punt achter dat eerste lid, hij beperkt zich niet tot de woorden: „De HERE heeft alles gemaakt voor zijn doel“, hij voegt daar nog iets aan toe. Dit namelijk: „ja, zelfs den goddeloze voor den dag des kwaads“. Daaruit kunnen we wel opmaken, welke aanleiding er voor Salomo geweest is te prediken de doelgerichtheid, waarmee de HERE alles gemaakt heeft. Er heeft wel een vraag geleefd, reeds in zijn dagen, omtrent deze dingen. Een vraag met betrekking tot het bestaan van de goddelozen. Op die vraag geeft Salomo hier het antwoord. Weer: onder drijving van de Geest. Ja, zal iemand zeggen: de oude en bekende vraag, het oude en bekende probleem dat de jaren door de ge-

dachten heeft bezig gehouden, namelijk dat van Gods verkiezing en verwerping van eeuwigheid, het probleem van de eeuwig voorbestemming door God de HERE. Salomo wil en moet nu zeggen dat de HERE inderdaad tweeërlei mensen gemaakt heeft met tweeërlei bestemming, om ze dus tweeërlei doel te laten bereiken: enerzijds vrome, gelovige, godvrezende mensen met het doel die het eeuwige leven te doen verwerven, en anderzijds ongelovige, boze, goddeloze mensen met het doel die de eeuwige dood, het eeuwig verderf te doen verkrijgen: „De HERE heeft alles gemaakt voor zijn doel“, niet alleen de vrome, maar ook, „ja zelfs den goddeloze voor den dag des kwaads“. Wat toch is die „dag der kwaads“ anders dan in laatste en uiterste instantie de oordeelsdag, de jongste dag, waarop over de goddelozen het verdooemend vonnis wordt geveld en zij verwezen worden naar de poel die brandt van vuur en zwavel?

En toch is, dachten we, die verkiezing en verwerping van eeuwigheid niet het probleem, waarop Salomo in de spreuk doelt en antwoord geeft. Toch is het, dachten we, een heel andere vraag die in zijn dagen leefde. Salomo zegt hier ook helemaal niet, dat de HERE tweeërlei mensen maakte, met de bedoeling ze tweeërlei bestemming te doen bereiken, godvrezende voor het doel van het eeuwige leven, en goddelozen voor het doel van het eeuwig verderf. Zeker, Salomo zegt wel, dat de HERE de goddelozen gemaakt heeft. De HERE heeft alles gemaakt, dus ook de goddelozen. Maar, daarmee zegt hij niet, dat de HERE ze goddeloos gemaakt heeft, hij zegt niet dat de HERE ze als goddelozen gemaakt heeft. O neen, als b.v. een moeder voor haar zoontje een jasje gemaakt heeft, en dat zoontje maakt op een gegeven moment dat jasje helemaal stuk, gescheurd op verscheiden plaatsen, zoals dat wel voorkomt immers, dan kan die moeder zeggen: dat kapotte jasje heb ik gemaakt. Maar dat is heel wat anders dan: Dat jasje heb ik kapot gemaakt. Dat zal die moeder stellig niet zeggen, want dat laatste is niet zo. Moeder heeft dat kapotte jasje wel gemaakt, het is een werk van haar handen, maar zij heeft het niet kapot gemaakt. Dat heeft zoonlief zelf gedaan, moeder maakte het goed en gaaf. Zo ook hier. De HERE heeft ook de goddeloze gemaakt, ook die „kapotgescheurde“ mens is een maaksel van Hem, een werk van zijn handen. Maar dat betekent ook hier niet, dat de HERE die mens goddeloos en „kapotgescheurd“ gemaakt heeft. Dat heeft ook hier die goddeloze zelf gedaan, hij heeft dat zelf op zijn geweten.

Neen, dit is de vraag die toen blijkbaar leefde en die Salomo nu beantwoorden moet: Volgens het scheppingsbericht heeft de HERE inderdaad alles gemaakt voor zijn doel, een goed en heerlijk doel. Ook de mens maakte hij voor zijn goed en heerlijk doel: Om als kind en beeldrager van Hem immers eeuwig Hem te dienen en te verheerlijken in die ho-

ge positie van heerschappij-hebber, koning over de gehele aarde. Maar, nu is na de schepping de duivel gekomen, en met de duivel de val. En daardoor kwamen er nu ook goddelozen op de aarde, en hoe langer hoe meer, zeer, zeer vele zelfs. En zie, hóé wordt het nu met die scheppingsopenbaring, dat de HERE alles voor zijn doel gemaakt heeft. Die zeer, zeer vele goddelozen beantwoorden nu immers niet meer aan het doel waarmee de HERE de mens in den beginne maakte, en ze bereiken ook niet het groot en heerlijk einddoel. Ze dienen en verheerlijken de HERE niet meer als zijn kinderen en beeldrager in de hoge, luiterrijke positie van koningen over het gezegend aardrijk. Moet dat nu niet betekenen, dat die vele goddelozen hun doel missen? En moet dat dus niet betekenen, dat Gods schepping voor wat hun betreft doelloos geworden is, doel-loos voor een zeer groot en zeer belangrijk deel derhalve? Zie, dat is de vraag die opkomt: Is het de duivel gelukt, een uitermate groot en uitermate belangrijk deel van Gods schepping, het enorme totaal der goddeloze mensen immers, doel-loos te maken.

En op die vraag nu is het dat Salomo hier antwoord geven mag, het antwoord van de Geest. En dat antwoord komt nu wel hierop neer: Neen, 't is beslist niet zo, dat door het boze ingrijpen van de duivel in den beginne, de HERE nu geen doel en geen bestemming meer heeft voor een groot en zeer belangrijk deel van zijn maaksel; 't is beslist niet zo, dat Hij met dat groot en zeer belangrijk deel van zijn maaksel, de goddelozen, nu geen weg en geen raad meer weet, zodat door die duivel de HERE als het ware met hen verlegen zou zijn. Neen, voor dat goddeloos geworden maaksel van Hem heeft Hij vanaf den beginne ook zijn doel gehad en zijn bestemming, namelijk uiteindelijk „de dag des kwaads“, de oordeelsdag, de verwijzing naar het eeuwig verderf, de poel die van vuur en zwavel brandt. Dáár bereiken de goddelozen, voor zover zij zich niet bekeren dan, hun uiteindelijke doel en hun uiteindelijke bestemming. Van 's HEREN wege. De HERE had het toch ook al dadelijk in den beginne gezegd tegen de eerste mensen: Ten dage dat gij daarvan eet, zult gij de dood serven. Zeker, ook na en ondanks 's duivels ingrijpen blijft onverkort gelden de doelgerichtheid

Lees verder op pag. 166 - 1e kol. onderaan

Ten Post - M. Doornbos

KERKELIJK *Leven*

Hernieuwd sabellianisme

Meer dan één lezer zal, wanneer hij dit opschrift leest, de neiging voelen opkomen dit stukje maar over te slaan. Hij ruikt onraad. Theologie. Nader: dogmatiek. Als hij nog weet wat er in artikel 9 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis staat dan schemert er iets: die náám is hij eerder tegen gekomen, een uit een rij. Zo is dat. In dat artikel staat:

„Deze leer van de Heilige Drievuldigheid is altijd beweerd en onderhouden geweest bij de ware kerk, van de tijden van de apostelen af tot nu toe, tegen Joden, Mohammedanen en enige valse christenen en ketters als Marcion, Mani Praxeas, Sabellius, Samosatenus, Arius en andere diergelijken, die met goed recht door de Heilige Vaders zijn veroordeeld geweest.”

Nou, over die Sabellius gaat het.

Theologie en geloofskennis

In de laatste tientallen jaren is onder ons weer met nadruk gesteld, dat we scherp moeten onderscheiden tussen de niet-wetenschappelijke kennis en de wetenschappelijke, en dus ook tussen de geloofskennis en de theologie. De eerste is het deel van allen, die het Woord Gods en daardoor de Here kennen in zijn werken van schepping en herschepping en die Hem kennen als hun Vader in Christus, ook met Hem en in zijn licht wandelen. De theologische kennis is het deel van hen,

Vervolg meditatie

van Gods ganse schepping: De HERE heeft alles gemaakt voor zijn doel. Ook dat maaksel van Hem dat de goddeloze is.

En nu mogen wij door die boodschap van Salomo allen gewaarschuwd zijn en getroost. Gewaarschuwd, want ook dus wanneer we ons in het kamp van de goddelozen scharen of bevinden, dan is er een doel voor ons, een bestemming van 's HEREN wege. Als zijn maaksel, dat niet Hij dan goddeloos gemaakt heeft maar wijzelf door eigen schuld, wacht ons dan uiteindelijk de dag van het kwaad, de jongste dag, waarop we veroordeeld worden tot de eeuwige dood, de buitenste duisternis, waar het geween is en het tandengeknars. Geen doel-loosheid voor zulken. Integendeel: Geen zondaar zal (het doel van) 't gewis verderf ontkomen. Maar we mogen in het andere geval ook getroost zijn door deze boodschap van Salomo. Want immers, als de HERE ook, ja zelfs met dat goddeloze schepsel van Hem een goed en rechtvaardig doel heeft, wanneer zelfs dat goddeloze schepsel van Hem zijn bestemming van zijnentwege verkrijgt en bereikt, hoeveel te meer dan de vrome, het godvrezende en gelovige kind van Hem, met alles wat het in de dienst van zijn hemelse Vader in Christus heeft en doet. Niets is nú voor dat kind van God ijdel, of zinloos of doelloos. Ook al lijkt dat hier en nu nog niet zelden wel zo. Dat kind van God is bestemd voor het eeuwige leven en zal dat uiteindelijk en definitief doel van 's HEREN wege ook zeker bereiken. Via diezelfde jongste dag, die voor hem de grote dag van de laatste vrijspraak zal zijn.

die geroepen zijn de vakwetenschappelijke theologie te beoefenen: zij is niet van hoger aard dan de geloofskennis, doch omgekeerd: zij is van andere aard en aan de geloofskennis ondergeschikt. Deze theologie heeft ook in de kerk generlei zeggenschap: zij heeft daar niets te dicteren en aan de gelovigen niet voor te schrijven wat zij geloven, wat zij bidden, hoe zij wandelen moeten. In de kerk geen heerschappij van enige vakwetenschap, ook niet van die der theologie. In haar midden is het Woord Gods van de Heilige Schrift de enige regel, inhoud, grond voor het geloof. En de vakwetenschappelijke theologie, met name de dogmatiek, de wetenschap omtrent het ontstaan, de historie, de inhoud en de strekking van de leer die de kerk in haar dogma's heeft vastgelegd, heeft t.a.v. het geloof der gelovigen slechts een dienende functie. Zo goed als de wetenschap omtrent de talen waarin de Schriften ons zijn overgeleverd, een dienende functie heeft voor het verstaan van de Schrift: deze Bijbelfilologie, dit stuk taalwetenschap kan ons helpen bij het lezen van de Bijbel in het hebreuws en het grieks en het antwoord te vinden op de vraag: Wat stáát er?

Geen heerschappij van de wetenschap

Houden we dat verschil tussen geloofskennis enerzijds en vakwetenschappelijke theologie (dogmatiek, Bijbelfilologie enz.) niet in het oog, dan loopt de gemeente gevaar dat de mannen van wetenschap in de kerk de leiding nemen, en daar dictatuur oefenen en dat zij, de leiders in de kerk, gaan uitmaken wat we geloven moeten. Alsof zij, de wetenschap, pas het antwoord kan geven op de vraag: „Wat dunkt u van de Christus? Wiens Zoon is hij?” Alsof slechts de taalgeleerde de Bijbel kan lezen en uitleggen. Als dat gebeurt is de gewone man zijn Bijbel kwijt, onbevoegd verklaard zijn Bijbel, nu ja niet onbevoegd hem te lezen, maar toch onbekwaam om hem te verstaan.

Instemming

Wie nu in de kerk opkomt tegen de heerschappij van enige theologie in haar midden, kan op instemming rekenen. De dominee, die eens een hartig woordje laat vallen: Geen dogmatiek! Géén dogma's! kan rekenen op de 'consensus populi', de instemming van (de meeste) van zijn hoorders.

Maar hier is het oppassen.

Want het blijkt maar al te dikwijls dat degenen, die daarmee instemmen niet slechts de vakwetenschappelijke theologie, maar alle onderscheidende kennis, ook voor een goed deel de geloofskennis buiten de kerkelijke deur zetten. Uit geestelijke luiheid. Want ze gevoelen zich ontslagen van de taak door gestadige Bijbelstudie Schriftkennis te verwerven, door de kennis van de Schriften kennis van „de enige waarachtige God en van Jezus Christus, die Hij gezonden heeft.”

En wie bij het lezen van het opschrift boven dit stukje — „Hernieuwd Sabellianisme” — reeds onwillig het hoofd schudt en met tegenzin zegt: Alstublieft géén getheologiseer, géén gedogmatiseer, géén (als hij ontdekt dat over die Sabellius ook in de belijdenis wordt gesproken), géén confessionalisme — die heeft niet begrepen dat we over dit thema schrijven omdat we het daarmee nu precies van harte eens zijn.

Sabellianisme

Wanneer we schrijven over (hernieuwd) Sabellianisme, dan bedrijven we geen theologie en dan gebruiken we niet eens een theologische benaming, doch we geven slechts de historische typering van een door en door theologische, vakwetenschappelijke léér. De

vakman, die deze leer voorstond was een zekere Sabellius en hoorde thuis in een rij van voorgangers en nakomers van rasechte theologen, mannen van wie prof. Popma, die deze griekse theologen door en door kent, schrijft: „Voorzover we de documenten nog kunnen lezen (we raken diep onder de indruk van de ontzaglijke intelligentie en bedrevenheid van de toenmalige Griekse theologen, en van de perfectie van hun termen-apparaat) krijgen we het gevoel, dat de overwinning op de theologie door de kerk toen aan een zijden draad heeft gehangen” (Levensbeschouwing I, bl. 177).

Men onthoude: deze Sabellius behoorde tot een reeks theologen, die met hun theologie een bedreiging zijn geweest voor de kerk: „Het heeft aan een zijden draad gehangen.”

Deze mannen waren theo-ontologen.

Die wetenschap bedreven omtrent het zijn van God, die er met wetenschappelijke methoden achter trachtten te komen en er in poogden door te dringen „hoe God in elkaar zat”, en die voorts het resultaat van dat pogen trachtten op te dringen aan de kerk: zo als zij God hadden doorvorst, zo moest de kerk geloven.

Vader, Zoon en Heilige Geest

Deze Sabellius heeft zich, op voetspoor van anderen, verdiept in het mysterie van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest, de éne, waarachtige en eeuwige God. Het geheimenis van deze Drie en van de enige God, de HERE, doorgrondt niemand. Zo min als iemand van ons het geheimenis van de Here Jezus Christus doorgrondt: waarlijk God en waarlijk mens. Dat doorgrondt men niet, men peilt het niet, dat geheimenis breng je niet in kaart en in een formule. Maar daarom is het bezwaar tegen bovengenoemde Sabellius dat hij, al theologiserende, wél meende te weten hoe dat zat met de Here, de enige God, Vader, Zoon en Heilige Geest. Hij bracht het in kaart. Hij kon het in elkaar zetten (systematiseren) toen hij doorhad hoe het in elkaar zat. Hij wist het. Op de achtergrond staat de éne God, een eenheid of 'monade'. Deze 'monade' zwijgt en is niet werkzaam. Maar uit deze zwijgende en niet werkzame achtergrond treedt Hij sprekend en werkend tevoorschijn als het Woord, en dat doet Hij in drie fasen, of drie vormen, met drie maskers: als de Vader (Schepper en Wetgever), als de Zoon (Verlosser) en de Heilige Geest (die levend maakt). Maar de Zoon is niet iemand anders dan de Vader en de Heilige Geest niet iemand anders dan de Zoon, maar de Vader = de Zoon = de Heilige Geest. Drie namen voor een en dezelfde God; drie vormen van dezelfde God; drie bestaanswijzen van dezelfde.

Griezelig!

U vindt het maar griezelig dat zo over God de HEERE, over de Vader, de Zoon en de Heilige Geest gesproken wordt? Oneerbiedig? Over die donkere voor ons mensen onbereikbare achtergrond en die vormen, gedaanten, drie waarin Hij ons achtereenvolgens tegemoet treedt? Ik vind het ook.

En dit griezelige en oneerbiedige spreken over God, dit getheologiseer moeten we nodig buiten de kerk houden.

We moeten bescheiden en voorzichtig over de Here God spreken. Over Hem, die de enige God is. En die zich openbaart in de Schrift dat er in Hem een volheid van leven en liefde is, dat deze drie, de Vader en de Zoon en de Heilige Geest, van elkander onderscheiden, de enige en waarachtige en eeuwige God zijn.

Dat spreken van Sabellius tracht niet slechts meer te weten en te zeggen dan de Schrift, het weerspreekt ook de Schrift. De Vader is in de Schrift nooit dezelfde als de Zoon, de Zoon een ander dan de Vader, de Heilige Geest weer Iemand anders.

Pinkstergemeente

En dit Sabellianisme blijkt nu opeens springlevend te zijn. TROUW bracht op 24 augustus het bericht dat te Rotterdam twee

G. Visee - Kampen

Pinkstergroepen tot fusie zijn overgegaan. Wat ons interesseert is het volgende:

„De beide gemeenten geloven de laatste jaren in de leer van de 'Enigheid van God'. (God is geen drieëenheid, maar één Persoon, die zich in drie gestalten heeft geopenbaard). Die opvatting houden de meeste andere pinkstergemeenten in Nederland er niet op na.”

Men neme van deze laatste zin goede nota. Het gesignaleerde Sabellianisme is niet gemeengoed van de pinksterbroeders. Maar de beide Rotterdamse groepen staan er niet mee alleen.

Maar het is merkwaardig. In déze kring. Juist vanuit de Pinkstergroepen werd zo dikwijls gewaarschuwd tegen 'de' theologie.

Men kwam op voor het 'eenvoudige' evangelie.

Het VOLLE evangelie.

En nu te bemerken dat juist in déze kring een brok onvervalst Sabellianisme, theo-ontologie (de wetenschap hoe God in elkaar zit) gemaakt wordt tot een stuk geloofskennis en geloofsblijdenis van de gemeente.

Uitkijken!

En daarom blijft het uitkijken geblazen als men luide roept tegen het dogma, dogmatiek en theologie. Dat is terecht: hun heerschappij niet in de kerk! Maar ook opgepast dat die theologie niet door de achterdeur on-critisch wordt binnen gelaten en de geloofskennis der gemeente verderft. En dat door mensen, die zo protesteerden tegen 'theologie' en pleitten voor 'eenvoud'.

—o—

„De Kerk” heeft weer eens „gesproken”

Ja, „de Kerk” (met een hoofdletter) heeft weer een „gesproken”.

Zo zegt men dat.

Het is in de voorbije jaren al tientallen malen geschied.

Dit spreken van „de Kerk” bestaat daarin dat een of andere grotere of kleinere kerkelijke vergadering of commissie haar oordeel afgeeft over allerlei verschijnselen en gebeurtenissen in „Kerk en samenleving”.

Het spreken van de kerk is uiteraard een hachelijke zaak. Want een kerk mag dat nooit doen dan met de stellige zekerheid dat wat ze zegt het Woord des Heren is.

Als de kerk wat zegt moet ze durven verklaren: **wat ik zeg is de wil van God, ik vertolk, sprekend zoals ik doe, zijn Woord.**

Een kerk moet liever honderd maal zwijgen, dan éénmaal haar „eigen” woord spreken.

Welnu ook nu weer heeft „de Kerk” gesproken.

En wel „de Kerk” van Amsterdam.

Precieser gezegd: „De Raad van Kerken in de agglomeratie Amsterdam.” Dat wil zeggen: die Raad waarin o.a. de Rooms-Katholieke, de Ned. Herv. en de Geref. Kerken van Amsterdam participeren.

Deze Raad heeft zich namelijk bezig gehouden met de misdadige woelingen die momenteel de hoofdstad teisteren en daarover een en ander gezegd.

En wat zei nu „de Kerk” in verband daarmee?

Beproefde ze de geesten die zich in deze woelingen manifesteerden of ze uit God zijn? Nee.

Hield ze de overheid het Woord Gods voor inzake haar roeping? Nee.

Steunde zij de overheid positief in haar uiterst moeilijke taak om de rechten, de vrijheden, de eigendommen der burgers te beschermen en de kwade lieden te straffen? Nee.

Gaf ze misschien een analyse van de oor-

zaken van het revolutionair geweld?

Nee, ze schreef zelfs uitdrukkelijk dat ze daarop juist niet wilde ingaan.

Liet ze dan soms een getuigenis uitgaan tot de bevolking van Amsterdam dat het de wil van God is dat alle mensen zich onderwerpen aan de overheden die boven hen staan. En dat deze overheden in dienst van God staan, de het zwaard dragen als toornende wreeksters van hen die kwaad doen?

Nee.

Neen, wat uit het geestelijk beraad van „de Kerk” van Amsterdam te voorschijn kwam was het volgende:

„Wij hebben niet de behoefte onze mening uit te spreken over de oorzaken van en de aanleiding voor deze gebeurtenissen. Wat ons wel bezig houdt is het feit dat op dit ogenblik in Amsterdam een sfeer is ontstaan die een adequate benadering vereist. Daarbij denken wij niet alleen aan maatregelen ter verbetering van de sfeer, maar ook aan stappen die kwaadaardige consequenties daarvan tot een minimum beperken. In dit verband is het volgens ons een eis van zedelijke moed dat regering en stadsbestuur het programma van het bezoek van president Soeharto aan Amsterdam aan deze feitelijke situatie aanpassen. Volgens onze overtuiging, gebaseerd op door ons geconstateerde spanningen, is het zo goed als zeker dat er anders tijdens dat bezoek nieuwe en nog meer gecompliceerde uitbarstingen van vijandschap en geweld zich zullen voordoen. Wij kunnen daarom als kerken eenvoudig niet nalaten regering en stadsbestuur te waarschuwen en met klem te wijzen op de noodzaak van een opnieuw doordenken van een programma. Wij vragen u in Gods naam om, hoe moeilijk dit ook moge zijn, geen programma te realiseren waardoor het kwaad dat in deze dagen werkzaam is, de gelegenheid krijgt nog meer onheil te veroorzaken”.

Dit is dan de profetie van „de Kerk” in een dodelijk gevaarlijke revolutionaire situatie.

Ze bevat geen woord van afkeuring van of waarschuwing tegen het revolutionaire, misdadige optreden van de anarchistische elementen dat een dodelijke bedreiging vormt voor onze samenleving.

Wat ze wel inhoudt is een betutteling van de overheid.

En voorts komt dit „getuigenis van de Kerk” in feite neer op het advies de anarchisten te ontzien, voor hen opzij te gaan, hun hun zin te geven!

☆☆☆

Als je dit alles op je laat inwerken denk je onwillekeurig aan wat een Amsterdamse predikant voor ongeveer dertig jaar over de Overheid schreef.

We zullen een paar van zijn uitspraken citeren.

Handelend over Rom. 13 : 1-7 noteerde hij o.a. het volgende:

„Met „macht” is hier niet bedoeld de feitelijke macht, maar de volmacht door God verleend, zoals uit de gedachtengang van de verzen 1 en 3 duidelijk blijkt. Het feit, dat er geregeerd wordt, is volgens Paulus niet bij toeval tot stand gekomen; de historische opheldering omtrent de totstandkoming van een bepaalde machtsinstantie kan volgens Paulus ook niet de eigenlijke verklaring geven. De laatste grond van het overheidsgezag is gelegen in de goddelijke **machtiging** ... Het Nieuwe Testament moraliseert niet over de vraag, hoe een macht aan de macht is gekomen. Het veronderstelt en stelt, dat degenen die nu eenmaal aan de macht zijn, alleen al door het feit dat zij aan de macht zijn, een goddelijke opdracht hebben.”

Zij die de feitelijke macht uitoefenen worden dus door Paulus gezien „als gevormachtigden Gods”. En daarmee wordt gezegd, „dat van „alle ziel” verwacht mag worden, dat zij zich aan de overheid onderwerpen: alzo dat die zich tegen de macht stelt, de ordnantie Gods wederstaat (vers 2). Men zou dus, wanneer het woord niet zo zwaar was belast inderdaad kunnen zeggen: Paulus is anti-revolutionair.”

Adressenboekje Gereformeerde Kerken

(het zgn. „blauwe boekje”)

Het losbladig adressenboekje, dat in januari verscheen, is reeds zozeer verouderd, dat het verstrekken van aanvullingsbladen alléén weinig zinvol zou zijn. Het **binnenwerk zal geheel vernieuwd moeten worden.**

Daarom verzoek ik **alle** buiten het verband geraakte kerken mij de nodige gegevens te verstrekken. Liefst getypt, en op dezelfde wijze opgesteld als de meeste kerken in het blauwe boekje deden. Oók de onveranderd blijvende gegevens, dus niet slechts de mutaties.

Het is de bedoeling, dat het boekje in december verschijnt, of zoveel eerder als mogelijk blijkt.

Ik hoop de gegevens **vóór 30 september** te mogen ontvangen, ook van hen die dit bericht niet zelf onder het oog krijgen doch er van horen. Maakt, lezers, uw scriba er even attent op.

W. Kaper

Utrecht, van Lijnden van Sandenburglaan 16.

Van de overheid wordt nu voorts gezegd, dat zij het zwaard draagt, en dat zij dat niet vergeefs doet. „Waren alle mensen goed en deden alle mensen goed, dan behoefde er geen zwaard ter hand genomen te worden. Maar dat mogen wij niet verwachten, voordat het Koninkrijk der hemelen zal zijn aangebroken. Tot zolang rekent zelfs God met de feitelijkheid van deze onverloste wereld, met het feit van haar onverlosteheid. Wij mensen zijn er nog niet rijp voor zonder geweld, zonder dwang, zonder „zwaard” te worden geregeerd. Goed en kwaad, recht en onrecht, waarheid en leugen — dat alles zou hopeloos door elkaar komen te lopen, wanneer er niet een rechtvaardig zwaard bestond, dat ze, in grote trekken althans, uiteenhield. Het is op deze aarde niet mogelijk, het is hier ook niet nodig, alle overtreding van Gods geboden te bestraffen. Ieder werk in het gericht te brengen — dat is Gods zaak. (Prediker 12 : 14). Aan de overheid is echter opgedragen, daartoe is zij gemachtigd, te zorgen dat kwaad, onrecht en leugen niet de samenleving gaan regeren.”

Zo schreef voor dertig jaar, midden in de bezettingstijd, een Amsterdams predikant.

En deze predikant was geen epigoon van Kuiper of een aanhanger van de gezag-is-gezag-theorie. Hij was ook allermindst één van de thans zo meewarig bekeken dominees uit het tijdperk van de benepen „mannenbroeders”.

Neen, dit woord is er een van de briljante theoloog, de zo tragisch omgekomen, Amsterdamse hervormde predikant dr. J. Koopmans. Het is te vinden in zijn boekje: Wat zegt de Bijbel over volk, overheid, gezin, Israël, oorlog, toekomst?

☆☆☆

Als de Raad van de Kerken van Amsterdam deze prediking van dr Koopmans in haar toespraak op de huidige situatie had doorgegeven zou haar stuk ten volle het karakter van het spreken van de kerk hebben gedragen. Want dan was het een doorgegeven geweest van het Woord, het evangelie van God.

Nu is dit getuigenis in feite niet meer dan de weergave van de opinie van de pastoors en dominees die het hebben opgesteld.

Met de kerk heeft het weinig of niets te maken. Die vernam trouwens ook pas — met verwondering, of onverschilligheid — uit de krant dat en wat ze gesproken had.

Weinigen zullen er zich voorts ook iets van aantrekken. Daarvoor is het ook te weinig concreet.

Het stond in de krant ook maar in een verborgen hoekje en met kleine letters gedrukt.

C Veenhof - Kampen

Stoute Jantjes

Het slapen op de Dam, apart en internationaal vermaak voor lediglopend jongvolk, is onlangs „uit de hand gelopen”, zoals dat in autoritaire kringen heet. Daarmee is opnieuw vastgesteld, dat de jeugd dit passieve bedrijf van „slapen op de Dam” niet onderneemt uit behoefte aan vrede en aangename rust — maar als een welbewuste, gerichte en provocerende belediging van de gevoelens van ons volk. Niet minder dan dat.

Het monument op de Dam immers is symbool van het eerbetoon, dat Nederland blijft bieden aan de nagedachtenis van hen, die hun leven hebben gegeven respectievelijk gelaten in een ongelijke strijd. U mag van het gedicht van prof. Roland Holst zeggen wat u wilt, maar het monument is nationaal en universeel en uniek. Alle provincies hebben aarde geleverd, alle Nederlanders zijn in staat gesteld hun bijdrage te geven, het eerbetoon is namens allen en voor allen. Een boodschap van de overlevenden aan de overledenen; een oproep van de doden tot ons. Niemand heeft groter liefde dan die zijn leven geeft voor zijn vrienden, zei de Heiland. Ons volk eert dan ook zijn groten, die deze liefde hebben getoond en beleden. En nu is het de misselijke gewoonte van zwervende jeugd geworden om op en rondom dit monument rond te hangen. Men zit er te zitten en men ligt er te liggen. Men brengt er zijn tijd door in ledigheid, leidt het leven van landlopers, ontsiert, onteert en bevuilt het monument, en wacht of er iets aan gedaan wordt. Want van hen hoeft het niet: zo'n ouderwets eerbetoon aan kadavers. Dood is dood — maar de jeugd leeft, en hoe! Met honderden en duizenden komen de jongens en meisjes naar Amsterdam, tot ver uit het buitenland. Want daar in Amsterdam kun je zo maar trappen en spuwen op een nationaal symbool. Daar kun je lak hebben aan grotemensengevoelens. Hoe bestaat het — en geen kip die je pikt. Dát is pas vrijheid — zei een jong Parijzenaar tegen de televisiemans — hier weten ze pas wat vrijheid is! „Chez nous”, zei hij, krijg je acht maanden cachot, als je iets op een schutting kalkt, of met een spandoek loopt, of een links krantje aan de man tracht te brengen. Maar hier — o là là! De fransman moest uitgerokend in het calvinistisch Nederland zijn om zijn liberté, égalité et fraternité te beleven. Chez nous, zei hij verachtelijk, is het gewoon een politiestaat, je mag er niks. — Wie zei nog iets over het frivole Paris? Neemt u maar een retour Amsterdam, als u wat beleven wilt.

De lange droge zomer heeft deze openluchtssport zeer begunstigd. Een slaapzak is de enige bagage, want regen is er niet bij dit jaar. Eten? Men vindt, bedelt of gapt wel iets. Drinken? Ook daar is aan te komen, als je het samen onderneemt. Een stickie? Volop handel. Geen wonder dat beschaafde toeristen uit het buitenland onze hoofdstad niet meer zo leuk vinden: er wordt op grote schaal gebedeld en je voelt er je niet happy. De omwonende winkeliers beven van woede, want ze moeten ogen voor en achter hebben. De café's mogen de stroom toiletbezoekers verwerken. En niets ervan zeggen, of er vallen ruiten in scherven. De politie schijnt maar een devies te kennen: tactvol zijn en elk conflict vermijden.

Toch, er moest iets worden gedaan. Deze zaak duurde te lang, zelfs voor de damslapers. Enkele malen kwam deze ellende dan ook tot in de hoogste regeringskringen. In 1966 zijn er al harde rellen geweest — dat moest niet herhaald worden. Maar buitenlandse bezoekers vonden Rotterdam een meer passende stad om hun hulde aan de nationale slachtoffers te bewijzen dan de hoofdstad. Zo talmde de overheid ergens tolerantie en besluiteloosheid, zoals achteraf een dagblad het analyseerde.

Het stadsbestuur van Amsterdam liet één maal per dag zien, dat het er was: op zeker moment in de morgen werd het monument door de stadsreiniging met een brandslang schoongespoten van alle dagelijkse vuilnis. Politieagenten maakten vooraf de slapers even wakker met een tactisch trapje tegen hun achtersteven. De jeugd kwam knorrig overeind, om de ochtenddouche te ontlopen en het monument was voor enkele minuten van vreemde smetten vrij. Meteen daarna werd het opnieuw in bezit genomen door de schendende damslampampers.

Tot de maat vol raakte. De aankondiging van het bezoek van de indonesische minister-president Soeharto bracht de nodige brandstof voor een fikse rel. Toen dan ook burgemeester Samkalden het verbod voor verder damslapen uitgaf, was dit de lont in het kruitvat. De hoge overheid had de zaak laten zitten, de lage overheid moest er nu maar voor opdraaien en achteraf weten alle raadssecties met wiskundige zekerheid de oorzaak van de misère aan te wijzen: het ontijdige en ontactische verbod van de burgemeester. De gevolgen? Klappen, ziekten, gewonden, arrestanten, ruiten, plundering, en schade die in de tonnen loopt. Vindt u het billijk, de schuld aan die ene man te geven, die het verbod uitvaardigde? Natuurlijk — één hoofd moet maar vallen om een heel volk te kunnen laten doorsukkelen op zijn weg naar volledig nihilisme. Maar alles komt dan neer op het hoofd van Jut, want „der Jud hat 's gethan”.

En is dit triest verhaal nu volledig? Nee, gelukkig niet. Want de Jantjes, onze onvolprezen mariniers en matrozen, zijn er ook nog! Evenals in 1966 kwam daar een passagierend smaldeel uit Den Helder en een dito uit Doorn, met een retourtje tweede klas naar Mokum teneinde zo nodig de Dam schoon te vegen — zoals ze achteraf verklaarden. Optreden met voorbedachten rade alzo. En met kennelijk resultaat. Want toen onze jongens, gewapend met hun koppelriem plus blote handen, de Dam oprenden, timmerden ze in no time alle langharig gepeupel van het plein, onder applaus van de hotelbalcons. En toen het plein schoongeveegd was, lieten ze het verder maar aan de politie over. Dat was dat.

Die Jantjes! Dat stond niet in hun dagorder en passagieren is wat anders dan publieke orde herstellen. Daar zat wat voor ze op, daar zou wat zwaaien zozegged. Dat begrepen de Jantjes nog eerder dan wij. Maar desalniettemin en evenwel nochtans hebben ze het maar gedaan. Misschien wel in het vertrouwen, dat ze het namens u en mij en de overgrote meerderheid van het goedwillende Nederlandse volk behóórden te doen. En dat deden ze toch ook? Een onbekende particulier liet de volgende dag een reclamevliegtuig boven de stad cirkelen met het devies: dank aan de marine.

Maar hun commandanten beloofden terstond strenge maatregelen. Minister-president De Jong zette even zijn marinehartje buiten werking teneinde officieel en politiek-correct dit spontane optreden af te keuren — om het volgend ogenblik weer loyaal marineman te worden. De raadsfracties gingen hun vragen stellen, kamerleden vroegen interpellaties aan, kranten en televisie begonnen te razen en de rel was bevorderd tot hoog niveau, zoals dat heet.

Jawel, gonsden de verontwaardigde stemmen, als dát nu mag! Zijn onze mariniers daar soms voor? Dat eigenmachtige optreden van dat zeevolk! Militairistische inbreuk op volksvrijheden! Politiestaat en aantasting van de persoonlijke vrijheid. En zo voort.

„Geen enkele groep mag het recht in eigen hand nemen”, klonk het gezagswoord. Maar

toen de winkeliers van de Nieuwendijk knokploegen vormden om hun eigendommen tegen plundering te beschermen... werden ze met rust gelaten, door politie, pers en openbare mening. Alsof dát nu niet het recht in eigen hand mocht heten, hoe begrijpelijk ook. En alsof de Jantjes „hun” recht in eigen hand hadden genomen.

Daar zit namelijk nog al iets aan vast. Want de Jantjes kwamen niet op voor „hun” recht — maar handelden naar het volksgeweten, als dat zo gezegd mag worden. Wie „Hilde” kent van de onvergetelijke schrijver Anne de Vries en „De grote stille Knecht” van Aart v. d. Werfhorst, herinnert zich, hoe bij saksische stammen het recht kan worden uitgevoerd door het volksgeweten. U herinnert zich ook het volksgericht in Staphorst, dat enkele jaren geleden nogal opzien baarde. Misschien ook denkt u aan de veemgerichten uit vroeger dagen (of op Sardinië en Corsica vandaag). En als u toch eenmaal denkt — denk dan ook eens aan de oudtestamentische bloedwraak, door Mozes geregeld.

Met uw verlof zou ik willen stellen, dat het zuiverste recht op aarde voltrokken wordt waar het gezamenlijke volksgeweten spreekt. De rechtspraak is in een beschaafde maatschappij aan de overheid getrokken, gelegaliseerd, is door wetgever en volksvertegenwoordiging in een wetboek vastgelegd, gerelementeerd en bevroren. Met alle mazen van dien. De rechtspraak is een min of meer statische aangelegenheid geworden; heeft niets meer te maken met David, die „elke morgen alle goddelozen zou uitroeien” bij zijn dagelijkse zitting in de poort.

Maar wie de laatste wereldoorlog bewust meemaakte heeft keer op keer illegaal moeten zijn, om zijn geweten onbesmet te kunnen houden. In ongewone tijden, laten we zeggen in rechteloze tijden, als tijdens de bezetting, blijft het rechtsbesef wel spreken — ook al zwijgt de overheid. Welnu — over de nationale schande van het Dam-monument zweeg de overheid. Zweeg op een benauwende wijze. Die overheid sprak een maal per dag met een waterstraaltje en liet voorts de zaak zoals die was. Tot ver in het buitenland werd er schande van gesproken. Men had dit in de States eens moeten proberen! Men had dit achter het ijzeren gordijn eens moeten doen! Jawel, daar was in Praag ene Jan Palach, die zich met benzine overgoot en brandend onderging als een vlamdend protest tegen de aantasting van zijn volksrechten. Maar de damslapers gooiden flessen benzine naar de politie, en durfden met z'n allen, en hadden geoefende knokploegen en opgeleide oproersters aan hun zijde. En als een in het nauw gedreven politieagent zijn pistool greep om zich schietend een uitweg te banen, dan zwaait er wat voor hem. Hoewel de overheid, zegt Paulus, het zwaard niet tevergeefs draagt. En overigens waren de eerste drie klantjes voor de GGD politiemensen — geen damslapers!

Zo, de Jantjes hebben het naar mijn bescheiden mening weer goed gedaan. Ze mogen weer in de ruststand rechts gaan. Ons volk kan trots zijn op zijn Jantjes. Onze marinemannen hebben altijd een hoog moreel gehad, dragen een stuk rechtsbewustzijn bij zich. Mensen, die achteraf smalend beweren dat de Jantjes zelf om een rel verlegen zaten, kennen de marine niet. Want daar komen dat soort jongens heel niet terecht.

De Jantjes hebben gedaan wat u en ik zouden hebben willen doen: de eer van ons nationale monument, de eer van onze gevallen verdedigd en niet minder de eer van de overlevenden, van ons. Ze hebben een stukje onnederlandse onzindelijkheid uitgemaakt en de Dam een ogenblik leefbaar gemaakt. Laten ze dan elk drie dagen streng krijgen voor hun part — want ze zijn stout geweest. Maar Hollands bloed, dat bloed heeft nog wel moed. Zorg maar dat je er (ook) bij komt!

*) Het lynchen is geen recht, maar wraak.

D. W. L. Milo - Vierhouten

De politiek van de vreemdelingen en bijwoners

In een vorig artikel zagen we dat drs Goudzwaard de vraag of de noodzaak van christelijke, Evangelische politiek ook moet leiden tot christelijke partijvorming beantwoordt met een voorwaardelijk ja.

Vermoedelijk, omdat niet in ieder land en onder ieder kiesstelsel zo iets mogelijk is.

Voorwaardelijk, vooral omdat gerekend moet worden met de mogelijkheid van het afschuwelijk falen van christelijke partijen. Vanwege onze zonden en zwakheden.

Toch „ja”. Omdat zo lang de Heer van het Evangelie ons gebruiken wil, wij daaronder niet uit-kunnen, tenzij we onder de klem van het Evangelie uit zouden willen komen.

Het is niet onverklaarbaar dat de vraag naar de „hergroepering der partijen?” zoals dr G. Puchinger een bundel interviews genoemd heeft opnieuw aan de orde wordt gesteld.

In de oprichting van de politieke partijen in ons land voltrok zich ook een stuk emancipatie. Wat Kuyper was voor de Gereformeerde kleine luiden, was Schaeplman voor de Rooms-katholieken en dat was Troelstra voor de niet-christelijke arbeiders.

Bij de Rooms-katholieken was het niet alleen een politieke en maatschappelijke achterstand, die ingehaald moest worden, maar ook een intellectuele. Dat was bij de Gereformeerden iets minder het geval, maar het was toch ook duidelijk aanwezig. Kuyper als geniaal mens wist dat hij niet alleen een partij nodig had, maar ook een universiteit.

Alles hangt trouwens samen.

Afscheiding en Doleantie waren óók verzet tegen het heersende liberalisme. „En met dreigende taal en nog dreigender gebaren vraagt het gedrukte volk de liberalisten rekenschap of, waarom, indien dan het volk soeverein is, dat soevereine volk in massale afmetingen nog langer door die olicharchie moet worden vertreden” (citaat Kuyper).

En de schoolstrijd, die beter overigens nooit „gewonnen” had kunnen worden, hing er niet minder mee samen. Evenals de oprichting van de confessionele vakbewegingen.

☆☆☆

Ook in vroeger tijden hebben gelijksoortige ontwikkelingen zich voorgedaan. Het maatschappelijk, het politieke en het godsdienstige leven hangt altijd samen. Het is heel merkwaardig te moeten constateren dat de reformatie van Luther en Calvijn dáár vaste voet kreeg, waar het Romeinse Rijk nooit geweest was of bijna niet geweest was. Roomse landen waren ook Romeinse landen. En Luther's verzet tegen de afluathandel sloeg óók aan, omdat zó aan de uitbuiting van de Duitsers door de Italianen een einde kon komen. En ook Luther heeft het probleem gekend van de boerenoorlogen.

In het jaar 1886 vond de Doleantie plaats met de paneelzagerij, maar er was ook het palingoproer in Amsterdam in dat jaar. In hetzelfde jaar werd een proces wegens majestiteitsschennis gevoerd tegen Domela Nieuwenhuis. Domela Nieuwenhuis die overigens met behulp van de A.R. in de Kamer werd gekozen.

In de Doleantie ging het, zoals iemand eens gezegd heeft, over zelfbeheer en zelfbestuur. Maar dat was niet minder het geval in het politieke en maatschappelijke leven.

☆☆☆

Nu de emancipatie van hele bevolkingsgroepen inderdaad bereikt is, komt de vraag met des te meer klem naar voren of een hergroepering van de partijen noodzakelijk is en ook of christelijke politieke partijvorming nog wel een noodzaak is.

Is het doel bereikt?

Als hét grote argument tegen de christelijke partij geldt tegenwoordig wel dat christenen, die vanuit het Evangelie wensen te denken en te handelen, toch vaak tot zulke tegengestelde politieke idealen komen. Het beroemde argument van de onduidelijkheid.

Dit argument lijkt sterk, maar is het niet.

Immers ook bij de niet-christelijke partijen ziet men onderling grote tegenstellingen. Het gevecht in de P.v.d.A. met en over nieuw-links maakt dat wel duidelijk en het heeft al geleid tot de oprichting van een nieuwe socialistische partij DS 70.

Dat vragen om duidelijkheid en om via hergroepering tot duidelijkheid te komen is tot vruchteloosheid gedoemd. Omdat men in al dat vragen de beperktheid van ons kennen en ons kunnen niet in rekening wil brengen en omdat men vooral ook niet in rekening wil brengen de totale verdorvenheid van de mens.

Daarom is het argument van de onduidelijkheid geen argument tegen christelijke politieke partijvorming. Wel zullen christelijke partijen degelijk rekening hebben te houden met de door de zonde aangevreten maatschappij, maar ook met mensen met zonde bevlekt. Een fractie in de Kamer die altijd zou vragen dat alle leden gelijk stemmen over hetzelfde onderwerp is wat dat betreft een onding. Het is waarschijnlijk één van de sterke overlevingskansen van de C.H.U. dat men daar geen strenge partijdiscipline kent.

Het bindmiddel van een Evangelische partij is niet dat iedereen eender denkt, maar dat iedereen erkent dat het Evangelie absolute zeggingsmacht heeft over ieder lid. En dan is het helemaal niet erg als er eens verschillend gedacht wordt. Omdat men het over de hoofdzaak eens is.

☆☆☆

In het verlangen naar de hergroepering zit ook het verlangen naar de deconfessionalisering van de politieke partijen. In zoverre men daarmee bedoelt dat een partij niet door de kerk overheerst mag worden, is dat een goede zaak. Maar als men ermee bedoelt dat met het Evangelie niet „te werken” valt in de praktijk, hebben we te maken met het bangstigende verschijnsel van de afval. Emancipatie, die dan gaat betekenen dat men de invloed van het Evangelie toch maar terug wil dringen tot de kerk en de keuken.

Een van de kenmerken van het christen-

zijn is toch wel: de dingen anders willen hebben dan ze zijn, omdat het bestaande door de zonde is aangevreten. Daarom is bidden ook het voornaamste stuk van de dankbaarheid. Want in ons bidden vragen we aan de HERE of Hij de dingen nieuw wil maken. Of Zijn wil door ons moge geschieden. Of Zijn koninkrijk door ons moge komen. Of wij ons hoe langer hoe meer aan Hem mogen onderwerpen. En dat geldt uiteraard voor alles in het leven.

Daarom zal het typische van een Evangelische politiek ook altijd moeten zijn de strijd tegen alle onrecht. Een christelijke politieke partij — en dat geldt ook voor elke christelijke maatschappelijke organisatie — die dit niet meer doet, vanwege het Evangelie, verdient die naam niet meer. Gerechtigheid verhoogt een volk en de zonde is de schandvlek der naties.

Dat zal de loonpolitiek dienen te bepalen.

Dat zal het buitenlands beleid dienen te bepalen.

Dat zal onze eigendomstheorie dienen te beïnvloeden.

Dat heeft te maken met onze houding tegenover Israël en de Arabische Staten.

Om zo luk raak maar eens iets op te noemen. En evenmin als het falen van een christen in zijn leven een argument is tegen het Woord Gods, evenmin is het falen van een Evangelische partij een argument tegen het Evangelie of tegen Evangelische partijvorming.

☆☆☆

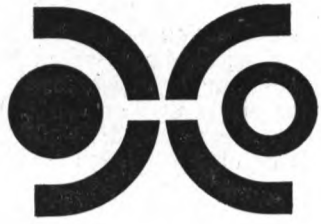
In dit verband mag het boek van Puchinger, dat ik hierboven noemde, een uitgave van Meinema in Delft, wel wat nader aan de orde komen. In de 20 gesprekken, die hij heeft met politieke figuren en journalisten komen veel van deze zaken aan de orde. Het boek heeft met het register mee maar liefst 732 pagina's. Met de grondigheid die hem eigen is en onder het motto van Groen van Prinsterer „elkander te willen begrijpen is de voorwaarde om elkander, al blijft er verschil van inzicht, te leren verstaan” weet hij zeer indringende vragen te stellen en zo ook heldere antwoorden te krijgen.

Wel valt op dat het boek, dat nu twee jaar oud is, ook op sommige punten, na twee jaar verouderd is. Puchinger zou waarschijnlijk Koekoek nu niet meer interviewen. Het is ook niet meer zo, zoals op de achterkant van het boek staat, dat velen een hergroepering van de partijen verwachten. De verkiezingen die daarna gehouden zijn, maken wel duidelijk dat de kiezer daar niet zo veel voor voelt. Concentraties van „rechts” en concentraties van „links” doen het kennelijk niet bij de kiezer. In die concentraties zit geen electorale winst. Bovendien is daarna gebleken dat de werkelijke belangstelling van de kiezer voor de politiek niet zo groot is als men dacht in 1968. Het afschaffen van de opkomstplicht heeft dat wel duidelijk gemaakt.

Puchinger overschat de invloed van de journalistiek op het volk. „Pers, radio en televisie verzorgen niet alleen het contact tussen het nederlandse volk en het parlement, maar zij stellen zich vaak ook zelfstandig op jegens kabinet en parlement, en hebben grote invloed uitgeoefend op de tegenwoordige fase waarin de nederlandse politieke partijen verkeren. Wellicht doorzien noch het nederlandse volk noch de journalisten zelf hoe groot en van welke aard die invloed wel is” (blz. 138).

Als die invloed werkelijk zo groot was, als hier gesteld, dan zou ons land al lang helemaal „links” geregeerd worden. Want de

Langerak (Z.-H.) - H. Amelink

RECLASSERING

De collecte die het Nationaal Bureau voor Reclassing jaarlijks voert valt dit jaar in de periode van 14 tot en met 27 september.

Het Nationaal Bureau vroeg ook aan ons enige aandacht aan deze collecte te geven. En die collecte uiteraard bij U aan te bevelen.

Er bestaat in onze kringen, voorzover ik dat kan beoordelen, nogal enig verzet tegen de „reclassing”. Je hoort meer klachten over te weinig straffen dan over te veel. Over het algemeen bestaat wel het gevoel dat er niet streng genoeg opgetreden wordt tegen hen, die de wet overtreden.

Ik kan me die gevoelens wel voorstellen.

Ik ben het er ten dele ook mee eens.

En zoals we pas hebben kunnen lezen, zijn sommige rechters ook niet erg gelukkig met de wijze, waarop door reclassingsambtenaren wordt opgetreden.

Ik vermoed dat dat gevoel van onbehagen voortkomt uit het feit dat een duidelijke principiële basis vaak ontbreekt aan het werk.

Het Nationaal Bureau was zo vriendelijk wat materiaal ter beschikking van de redactie te stellen.

Daarom kan men de volgende

definitie lezen: „reclasseren, dat wil zeggen hulp verlenen aan individuen of groepen van individuen die met de strafrechter in aanraking komen of dreigen te komen, is een menselijke activiteit, gedragen door principes van het maatschappelijk werk, die probeert verstoorde relaties te verbeteren”. Zelfs pleit men ervoor om het woord reclassering te laten schieten en in plaats daarvan te spreken over „relatie-herstel”. De vragen komen zo met drommen tegelijk op.

Je zou al die vragen kunnen terugbrengen tot één vraag: waar blijven de voorvragen?

Is het verouderd om te stellen dat stelen, doodslaan, belastingontduiken en wat er verder maar op te noemen valt, terug te voeren is tot een verstoorde relatie? Waarom nemen de roofovervallers op banken zo toe? Toch niet omdat de overvallers een verstoorde relatie met de bank hebben?

Het materiaal dat we kregen ademt een humanistische geest. Van zonde en van totale verdorvenheid van de mens leest men niets. Ook niet over de eerbied voor de wet des HEREN. Of over eerbied voor de wetten van het land, waarin we leven.

Het was daarom ook niet mo-

gelijk een van de stukjes, die ons werden toegezonden te plaatsen, met een hartelijke aanbeveling zonder meer. Daarvoor is het geheel te oppervlakkig.

☆☆☆

Dat wil niet zeggen dat ik een aanbeveling achterwege wil laten. Te veel wordt door ons „nette” mensen neergezien op hen, die met de rechter in aanraking komen. De Here Jezus hing tussen twee moordenaars aan het kruis en Hij ontsloot één moordenaar het paradijs. Hij had een tollenaar, ook niet zulke beste mensen, onder Zijn discipelen.

Wat een leed jaren lang opsluiting betekent, kan wel niemand begrijpen, die het zelf niet ondergaan heeft.

Daarom moet er wel geholpen worden. Dat mag nu gebrekkig geschieden en soms met een totaal verwerpelijke achtergrond, dat wil niet zeggen dat we ons aan onze verantwoordelijkheid op dit gebied mogen onttrekken.

Er is ook een vereniging voor Protestantse Reclassing. Het is verbazingwekkend dat die stem in deze stukjes niet gehoord wordt.

Amelink

voornaamste bladen met invloed hebben bijna allemaal een tik van de linkste molen te pakken, om maar te zwijgen van de rubrieken „achter het nieuws”. Ondanks de pers, de radio en de t.v. is Mr Luns, die door de journalisten bepaald niet vriendelijk wordt behandeld, op zijn eentje wel goed voor drie kamerzetels. Postma zegt dan ook terecht: „Ik weet niet hoe invloedrijk de beroepsjournalisten zijn. In ieder geval geloof ik dat het vaak sterk overtrokken wordt.”

Ik voeg eraan toe: gelukkig maar!

In verband met ons onderwerp zijn de gesprekken met Van Mierlo en Jongeling wel het interessantst. Van Mierlo zegt „Ik wil er erg graag in hebben, dat ik nog nooit van mijn leven van christelijke geïnspireerde mensen een voor mij overtuigend argument heb gehoord, om als christelijk geïnspireerden op basis van die christelijke inspiratie in één partij te gaan zitten”. Daartegenover Jongeling „wij zijn tot politieke activiteit en politieke vormgeving gekomen, omdat wij daartoe gestimuleerd werden door de opening van Gods Woord, óók in de prediking der kerk. Óók, want Gods Woord wordt bijvoorbeeld tevens geopend in de bijbellezing aan tafel. De belijdenis van die kerk is ook onze persoonlijke belijdenis. En omdat het ons gaat om de belijdenis van die kerk, gaat het ons ook om de kerk van die belijdenis”.

In het verloop van de ontwikkeling van het G.P.V. na 1968 en de innige banden met het N.E.V. is wel duidelijk geworden dat dit standpunt door het G.P.V. niet meer ten volle wordt gedeeld.

☆☆☆

In heel het boek is wel duidelijk dat ook Puchinger — dat blijkt wel uit de vragen die hij stelt, vooral ook aan Jongeling, in voortdurend gesprek is met eigen verleden.

Dat is ook een boeiend aspect van dit boek.

Daarop in te gaan zou betekenen in te gaan op de „nieuwe lijn” van ons gezamenlijk verleden en op het falen daarvan. Maar dat zou een heel nieuw artikel vergen.

„Hergroepering der partijen” is een boek, ook vanwege de omvang, dat men met vrucht herlezen kan, zoals ik ontdekte. Omdat men dan óók ontdekt hoe weinig heel knappe politici vooruit kunnen zien.

TE BERDE

Ik ben de laatste weken in staat geweest de uitzendingen via de radio te beluisteren van de Evangelische Omroep.

Deze omroepvereniging is een nieuw verschijnsel in ons radio- en televisiebestel. Over de televisie kan ik in het geheel niet oordelen. Ik heb geen t.v. Ik heb ook nog nooit een t.v.-uitzending van de E.O. kunnen zien. Evenmin als van de N.C.R.V. Dat er naast de N.C.R.V. een nieuwe christelijke radiovereniging zou ontstaan, stond wel vast voor iedereen, die de ontwikkeling bij de N.C.R.V. met enige aandacht volgde.

Als sprekend voorbeeld daarvan is wel de ontwikkeling van de na-het-nieuws-rubriek, sedert het vertrek van Gerard Hoek.

Tot zo lang was dat een rubriek, waarin een christen zijn overtuigingen kon horen doorklinken. Daarna, na het vertrek van Gerard Hoek, is dat maar zelden — niet altijd — het geval.

De „hoofdartikelen” van Gerard Hoek mis ik. Hij wist ook bij actuele zaken het geluid van het Evangelie te laten doorklinken.

Dat is nu niet meer het geval.

De opzet van de N.C.R.V. om het Evangelie te laten klinken in de ether komt steeds meer op de achtergrond.

Dat dit zou leiden tot een omroepvereniging naast de N.C.R.V. is alleen maar een logisch verschijnsel, voor een ieder die de kaart van kerkelijk-Nederland een beetje kent.

Dat de N.C.R.V. niet voorkomen heeft dat de E.O. ontstond kan men wel noemen de „zondeval” van de N.C.R.V.

Of de N.C.R.V. nergens meer toe deugt is geen vraag. Uit mijn praktijk als dominee is me wel duidelijk geworden dat veel mensen, vooral die in moeilijkheden zitten, naar bepaalde rubrieken graag luisteren. Een voorbeeld daarvan is wel de uitzending voor zieken en gehandicapten, verzorgd door de radiodominee. Er zijn veel mensen,

die daarnaar altijd luisteren en er zéér door gesterkt worden.

☆☆☆

Maar juist dit soort uitzendingen zijn bij de N.C.R.V. uitzondering. En het gemis aan dit soort uitzendingen wordt door de E.O. aangevuld. Nu is dat voor de E.O. tot nu toe niet zo moeilijk. Zo lang men maar weinig zendtijd heeft, is het niet moeilijk om die zendtijd goed te vullen. Zodra men meer zendtijd krijgt — en wat mij betreft is het de E.O. van harte gegund — dan komen de moeilijkheden. Men kan niet elk uur aandringen op persoonlijke bekering. Die bekering is zeer noodzakelijk. En de H. Schrift zegt dat men moet aanhouden gelegen of ongelegen (2 Tim. 4 : 2). Maar dezelfde Schrift zegt dat de wijze tijd en wijze zal kennen. Ik vrees dat deze wijsheid de E.O. ontbreekt. Juist nu ik in staat ben geweest, door een gedwongen vakantie, te luisteren, is me dat duidelijk geworden.

Onze tijd vraagt naast de kennis van het Evangelie óók de kennis van wat er werkelijk gaande is in de wereld. Men dient het Evangelie te kennen, maar men dient óók de tijd, waarin men leeft te kennen.

Zoals Paulus.

De antithese van deze tijd is wel of men gelooft in een God, Die leeft of in een god, die dood is. De verschijnselen van de god-die-dood is, kan men in vele sectoren van het leven vinden. In de politiek, in de kunst, in de muziek etc.

De N.C.R.V. heeft er, met enkele goede uitzonderingen, niet veel oog voor.

Wat de politiek betreft hoort men bij de commentaren de naam des Heren maar zelden noemen. Dr Korteweg weet veel over de internationale politiek. Maar dat er een God is, Die leeft, hoort men nooit van hem.

Wat doet de N.C.R.V. met zulk een medewerker?

Maar wat doet de E.O. op dit gebied?

Niets.

Het Evangelie heeft betekenis voor het persoonlijk christelijk leven. Waaraan de E.O. veel aandacht besteedt. Terecht.

Maar het Evangelie heeft ook betekenis voor héél het leven.

Waaraan de E.O. niet voldoende aandacht aan besteedt.

Ten onrechte.

AMELINK

Als goden sterven

(1)

Dr F. de Graaff, Hervormd predikant te Hattum, die in Utrecht theologie studeerde met als hoofdvak wijsbegeerte en die in 1951 promoveerde op „Het schuldprobleem in de existentiële filosofie van Martin Heidegger”, terwijl hij voorts bekend werd om het in 1956 verschenen boek „Het Europese nihilisme”, deed een half jaar geleden een nieuw boek het licht zien, getiteld „Als goden sterven”, met als ondertitel „De crisis van de Westerse cultuur” (Uitg. Lemniscaat, Rotterdam).

Ik acht een uitvoerige bespreking van dit boek zinvol, omdat het bepaald de moeite waard is wat Dr De Graaff naar voren brengt, al moet ik opmerken, dat ik de exegese van psalm 82 bepaald niet overtuigend vind. Het boek gaat nl. uit van een nieuwe exegese van psalm 82 inzake tussenwezens, welke goden genoemd worden en welke de volkeren zouden leiden en regeren.

Ik heb zelden een boek gelezen, welke van zulk een encyclopedische kennis getuigt als dit en welke de zaken in zulk een verband weet te plaatsen. Het is bewonderingswaardig op welk een wijze de auteur verbandingen weet te leggen tussen (en dan noem ik nog niet alle) figuren als Nietzsche, Kafka, Hegel, Pascal, Aristoteles, Plato, Spinoza, Kant, Augustinus, Thomas van Aquino, Dante, Erasmus, Willem van Oranje, Philips II, Copernicus, Bach, Händel, Beethoven, Voltaire, Rousseau en Napoleon en typeringen weet te geven van de verschillende culturen, o.m. de Griekse-, de Romeinse-, de Germaanse- en de Islam, om vervolgens de Westerse cultuur aan een diepgaande analyse te onderwerpen en te komen tot een antwoord op de vraag hoe die crisis is ontstaan. Wat zijn de dieperliggende oorzaken?

Naar ik las, zijn van het boek een Duitse en een Engelse vertaling in voorbereiding, waaruit moge blijken, dat meerderen het belang ervan hebben ingezien.

Ik zou van het boek een bespreking willen geven en het dan in twee gedeelten willen behandelen. Het eerste gedeelte betreft de zoëven genoemde exegese van psalm 82, welke exegese Dr De Graaff ontleent aan Martin Buber en welke mij nogal aanvechtbaar voorkomt. Het tweede gedeelte betreft de cultuur-filosofische analyses, welke de auteur geeft en welke ik treffend en bijzonder vind. Ook al deelt men niet de genoemde exegese met de schrijver, dan blijven de verdere opmerkingen en analyses van Dr De Graaff boeiend. Het boek staat en valt nl. naar mijn smaak niet met de exegese van psalm 82.

Psalm 82 is een lied van de dichter Asaf. Het luidt:

God staat in de vergadering der goden,
Hij houdt gericht te midden der goden.
Hoe lang zult gij onrechtvaardig richten,
en de goddelozen gunst bewijzen?
Richt den geringe en den wees,
doet recht den ellendige en den behoeftige,
bevrijdt den geringe en den arme,
redt hem uit der goddelozen hand.
Zij weten niets en begrijpen niets,
in duisternis wandelen zij rond;
alle grondvesten der aarde wankelen.
Wel heb Ik gezegd: Gij zijt goden,
ja, allen zonen des Allerhoogsten;
nochtans zult gij sterven als mensen,
als een der vorsten zult gij vallen.
Sta op, o God, richt de aarde,
Want Gij bezit alle volken.

De auteur benadert de vragen inzake de crisis van de Westerse cultuur geheel vanuit deze psalm, over het sterven van goden.

Zowel Martin Buber als ook de Joodse

overlevering gaan ervan uit, dat de volkeren niet, zoals het joodse volk, door de hoogste God rechtstreeks worden geregeerd, maar door tussenwezens, goden genoemd, zoals in psalm 82; de nationale goden, zouden we moeten zeggen.

Dr De Graaff zegt: „De godswezens moeten verschijnen voor de God van Israël om zich voor Hem te verantwoorden. Onder een godswezen wordt hier verstaan een wezen, dat zijn goddelijke glans, heerlijkheid en onsterfelijkheid niet in zichzelf bezit, maar ontleent aan de God van Israël. Deze godswezens zijn „richters” d.w.z. zij moeten naar buiten en naar binnen het gebied van hun cultuur recht verschaffen. In het Boek Daniël is ook van dergelijke wezens sprake. Zij worden „sar” genoemd. Dit woord wordt dikwijls met „vorst” vertaald. In Daniël 10 wordt gezegd, dat een hemelwezen een en twintig dagen wordt tegengehouden door de „Vorst der Perzen”, dit is dus het godswezen, dat de Perzische cultuur beheerst.” Ook Genesis 32:22-32 wordt geheel vanuit genoemde exegese benaderd. Een man worstelde met Jacob totdat de dag aanbrak. Volgens de Joodse overlevering zou Jacob hier met de Sar, de vorst van Ezau hebben gestreden. Israël betekent ook strijder met godheid. Jacob was op weg naar Ezau en vreest Ezau te ontmoeten. Jacob worstelde met de god van de stam van Ezau. Het verhaal laat dan zien, dat Jacob deze Sar van Ezau overwint.

Reeds hier zou ik de kritische opmerking willen maken, dat Jacob in Gen. 32:30 zegt: Ik heb God gezien van aangezicht tot aangezicht en mijn leven is behouden gebleven. Dat slaat dan toch wel op de God van Israël, de allerhoogsten God. En deze God geeft Jacob de naam Israël.

De godswezens der volkeren, waarvan volgens Dr De Graaff sprake is in psalm 82, regeren blijkbaar onrechtvaardig. Zij laten onrecht toe in hun culturen zonder enige vermaning. Niet het eerst straft de hoogste God hen echter. De godswezens ontvangen eerst nog lering. De zwakken moet recht worden verschaft. Dat is de eerste opdracht voor de godswezens. Er moet barmhartigheid in hun cultuur bestaan. Zij geven echter op de laatste onderwijzing van de hoogste God geen acht. De barmhartigheid blijft in hun culturen ontbreken. Duisternis valt over hun gebied. Dan is, aldus de auteur, het oordeel onherroepelijk. De hoogste God gaat het doodvonnis uitspreken. De godswezens, die in hun machtsgebied verdrukking van de zwakke toelaten, die de barmhartigheid niet bewaren, moeten sterven. Een cultuur gaat zo naar Joods besef onder, omdat het godswezen, dat die cultuur historisch bepaalt, sterft. Het sterft omdat de God van Israël het doodvonnis heeft uitgesproken op grond van het feit, dat het godswezen het onrecht tegenover de zwakken toeliet, de barmhartigheid niet bewaarde, althans geen profetische waarschuwing er tegen liet horen, ja zelfs tot het onrecht inspireerde. Deze dood van het godswezen betekent dan de geleidelijke ondergang van de cultuur van dat godswezen.

Zo moet het sterven van goden, waarvan in psalm 82 sprake is, dan ook worden opgevat, aldus Dr De Graaff. De auteur verwijst wat betreft het bewijs hiervoor naar Martin Buber, Werke II, 966. Buber wijst in de uitleg van psalm 82 er nl. op, dat de exegese als zouden met goden hier mensen bedoeld zijn, onhoudbaar is, omdat van menselijke wezens (rechters) niet gezegd hoeft te worden, dat zij als mensen zullen sterven.

Op dit punt meen ik mijn kritiek te moeten inzetten. Er zou van menselijke wezens geen sprake kunnen zijn, omdat daarvan niet gezegd hoeft te worden, dat zij als mensen zullen sterven. Buber redeneert hier deducend en dat is altijd al gevaarlijk, zeker wanneer het de Godsopenbaring betreft. De godswezens kunnen „dus” geen menselijke we-

zens zijn. Dat woordje „dus” heeft al wat ellende veroorzaakt, en tot verkeerde conclusies geleid.

Psalm 82 is een lied van de dichter Asaf. Een dichterlijk lied dus. Het woord goden komt in de Bijbel trouwens meermalen voor, en wordt dan gebruikt voor mensen. Joh. 10:34: Jezus antwoordde hen (de Joden): Is er niet geschreven in uw wet: Ik heb gezegd: Gij zijt goden. Psalm 58: Spreek gij, goden, inderdaad recht? Bij goden, zonen des Allerhoogsten, moet ook, aldus het Beknopt Commentaar op de Bijbel in de nieuwe vertaling (Uitg. Kok, Kampen) gedacht worden aan (Israëlietische) overheidspersonen, rechters.

In Exodus 22:7-10 wordt ook gesproken van goden. Hij, dien de goden schuldig verklaren, zal aan zijn naaste het dubbele als vergoeding geven. Het betreft daar regels ingeval van verduistering en diefstal; rechtsregels dus. De rechters worden daar goden genoemd. In rechtsgedingen zal men tot de goden moeten komen. (Exodus 22). Zo zijn er veel meer plaatsen in de Schrift aan te wijzen, waar mensen (rechters o.m.) goden worden genoemd. Zij zullen sterven als mensen moet dan ook opgevat worden in de zin van: de goden (rechters o.m.) zijn niet in werkelijkheid goddelijk; aan de dood, die over alle mensen, ook de hooggeplaatste, de vorsten, heerst, zullen ook zij, de goden, ten prooi vallen.

De vorst van het koninkrijk der Perzen, de „Vorst der Perzen”, aldus Dr De Graaff (het godswezen van de Perzische cultuur dus) wordt in genoemd Beknopt Commentaar een kwade engel genoemd, die het Perzische hof ten ongunste van de teruggekeerde ballingen trachtte te beïnvloeden en met wien de tot Daniël gezonden hemelse gezant gedurende drie weken van Daniël's vasten en gebed strijd had gevoerd. De vorst der Perzen wordt hier dus opgevat in de zin van een kwade engel, als een vorst der duisternis. In psalm 82 laten de goden na den geringe te richten en den ellendigen recht te doen. Richt den geringe en den wees, zegt de psalm. Hoe zouden godswezens zulks dan moeten doen? Ik zal hier moeten opmerken, dat ik nu zelf deducierend, wat de laatste opmerkingen betreft, redeneer. Mijn eigenlijke bewijsvoering is dan ook gelegen in de tekst van de Schrift zelf.

Een andere vraag is: Hoe hebben wij weet van de godswezens bedoeld in de zin van Dr De Graaff? Welke verhouding hebben wij als mensen tot ons godswezen, het godswezen van de Westerse cultuur? En welke is dan de god van het Westen? En hoe kan ik weten, dat deze god van het Westen dood is? Dr De Graaff bespreekt in dit verband twee profetische figuren uit de moderne tijd nl. Friedrich Nietzsche en Franz Kafka. Het wezen van de westerse crisis heeft Nietzsche, aldus Dr De Graaff, op mythische wijze uitgesproken in zijn dikwijls geciteerde, maar veelal duister gebleven woord: Gott ist tot. De tweede profetische figuur Franz Kafka, de Joodse mens, aldus Dr De Graaff, die als vreemdeling in onze westerse wereld heeft verkeerd, heeft de diepe Israëlietische notie van de opdracht der ballingschap waargemaakt. De ballingschap, die oorspronkelijk bestemd was als straf, kan omgezet worden in een roeping, nl. om de thorah, d.i. de „Weisung”, de vaderlijke onderwijzing van de God van Israël, temidden der volkeren te leven. Kafka zegt: Alle Leiden um uns müssen wir leiden. Hij heeft, aldus Dr De Graaff de nood van de westerse mens willen meelijden. Kafka heeft die nood uitgesproken in zijn werk. Het is dezelfde nood, die Nietzsche heeft genoemd in zijn woord „Gott ist tot”. Kafka ziet deze nood dan in een groter verband. Zijn werk is commentaar op psalm 82, die spreekt van de oorzaak van de dood der goden. Nietzsche sprak op mythische wijze, zegt de auteur van „Als goden sterven”. Is datgene, wat Dr De Graaff met Martin Buber zegt over goden als tussenwezens, die de culturen beheersen, dan in feite ook niets anders dan mythisch spreken. Of nog scherper gezegd, is het verhaal van de tussenwezens in wezen niets anders dan een mythologisch verhaal. Daarover een volgende maal meer.

Haarlem - Drs L. van Klinken

INGEZONDEN

THEOLOGISCHE HOGESCHOOL

De senaat van de Theologische Hogeschool van De Gereformeerde Kerken in Nederland, te Kampen, deelt met het oog op de aanvang van de cursus 1970-1971 door dezen het volgende mede:

- Zij, die voor het eerst als student wensen te worden ingeschreven, worden maandag 14 september 1970 verwacht in het gebouw van de Theologische Hogeschool, Broederweg 15 te Kampen, des voormiddags 10.30 uur (inschrijving voor de vooropleiding) of des namiddags 15.00 uur (overige inschrijvingen). Zij, die zich te 15.00 uur hebben aan te melden, dienen eveneens aanwezig te zijn op dinsdag 15 september 1970 des voormiddags te 9.00 uur.
Bij eerste inschrijving dienen te worden overlegd:
 - bul eindexamen gymnasium, h.b.s., kweekschool voor onderwijzers (3e leerkring), h.t.s. of staats-examen (in alle gevallen incl. cijferlijst);
 - attest van de kerkeraad onder wiens opzicht de gegadigde staat;
 - pasfoto.
- De recensie der bullen van hen, die reeds eerder als student waren ingeschreven, is gesteld op dinsdag 15 september 1970, des namiddags te 14.00 uur. Zij, die daartoe niet zich persoonlijk presenteren, worden verzocht niet meer verplicht zijn de colleges te volgen, verzocht het verlangen tot herinschrijving *schriftelijk* (niet telefonisch-kenbaar te maken aan het bureau van de pedel. (N.B.: dit verzoek wordt ook gericht tot de studenten voor het doctoraal-examen.
Recensie na 15 september 1970 zal slechts mogelijk zijn tegen betaling van f 10,—.
- De opening van de lessen is gesteld op donderdag 1 oktober 1970 des avonds te 19.30 uur, in de aula van de Hogeschool; zij is opgedragen aan de pro-rector, prof. J. Kamphuis.
- Ten aanzien van de voor-opleiding verwijst de senaat naar de publicatie van de daartoe aangewezen docent, drs Ph. Roorda.
Voor de senaat van de Theologische Hogeschool, J. Kamphuis, h.t. secretaris.

Noot van de redactie. Zij, die zich aan deze T.H. School laten inschrijven dienen zich wel bewust te zijn dat zij zich moeten onderwerpen aan het zgn. „attestenbesluit”, dat zo veel onheil heeft gesticht.

ADRESSENBOEKJE Geref. KERKEN

(Aanvulling en wijziging)

ASSEN. 24 nov. 1834—1 sept. 1944. 98 waarvan 46 bel. leden. Vacant.

Adres Kerkeraad: A. Schepers, Vennebroekstraat 27, Assen. Tel. 05920-11504.

Adres Diaconie: D. Nijhof, Steendijk 85, Assen. Tel. 05920-13364.

Penningmeester: S. v. d. Veen, Bitze 15, Assen, Tel. 05920-15925. Bankrek. Coöp. Raiffeisenbank te Assen. Postrek. 824247 t.g.v. rek. no. 31088.

Preekvoorz. B. R. Bouwmeester, Zwartewatersweg 195, Assen. Tel. 05920-11418.

Contactadres militairen: A. K. R. Knieriem, Speenkruidstraat 437, Assen.

Kerkdiensten: Christ. Geref. Kerk, Kanaalstraat 37 te Assen, 11.00 en 7.00 uur.

UTRECHT-CENTRUM. Het adres van het Kerke-lijk Bureau is gevestigd in: J. Müller, Lamérislaan 290 te Utrecht, telefoon 030-712689.

KERKNIEUWS

BEROEPEN: te Nieuwleusen: ds. P. Deddens te Rozenburg; te Hoogeveen-B: ds. H. Mostert te Harderwijk; te Toronto (Can.): ds. W. Wierenga te Berkel en Rodenrijs; te Chatam (Can.): ds. D. de Jong te Edmonton (Can.); te Sliedrecht-A: ds. A. H. Algra te Wormer, die dit beroep ook heeft aangenomen.

AANGENOMEN: naar Zalk en Veecaten: ds. J. Scheltens te Zuidwolde (Dr.); naar Enschede-Zuid: ds. C. Bakker te Oldenzaal; naar Dalfsen: ds. J. Slotman te Urk-B.

BEDANKT: voor Kampen (nadere beslissing): ds. A. H. Algra te Wormer; voor Zuidhorn: ds. J. Slotman te Urk-B; voor Toronto (Can.): ds. W. Wierenga te Berkel en Rodenrijs.

HENGELO — Ook in Hengelo is het tot een breuk in de gemeente gekomen. Reeds geruime tijd bestonden er controversen in de gemeente t.a.v. de „Open Brief” en de classis- en synode-besluiten inzake Nijverdal enz. In een aantal vergaderingen tussen de verontruste broeders en zusters met de kerkeraad, bleek de bestaande kloof niet te overbruggen. In een schrijven van 21 augustus jl. gaven een 40-tal gemeenteleden rekenschap van hun gevoelens, en riepen de gemeente op zich te onttrekken aan opzicht en tucht van de kerkeraad (ds. M. Brandes). Op 28 augustus werden voor het eerst aparte samenkomsten gehouden waarin voorgingen ds. J. Kamerbeek van Apeldoorn en ds. C. Bakker te Glanerbrug. Van de 150 gezinnen, die de gemeente telde, hebben ca. 20 gezinnen zich buiten het verband geplaatst.

OUDDORP (Z.-H.) — Met grote dankbaarheid mogen we terugzien op de diensten van de „vakantie-huis-gemeente” in „De Knot” te Ouddorp (Z.-H.). 't Grootste aantal aanwezigen was: 29.

Verantwoording van de collecten:

Stichting „Redt Een Kind”	f 30,25
Hulp Gedupeerde Ambtsdragers	„ 42,50
Geref. Kerk te Rijsbergen	„ 82,75
Chr. Weeshuis in Zuid-Korea	„ 84,10

Namens de broeders en zusters (groot en klein):
J. Koppenaar, Lupineweg 32, Nunspeet.

God maakte ons blij
door ons
een zoon toe te vertrouwen

JOHAN LEENDERT

broertje van
JEANNETTE en NICO.

K. VOGELAAR
L. J. VOGELAAR-STRUIK

Baflo, 2-9-'70

Ps. 33 vers 22

23 augustus jl. hebben we met onze kinderen ons 25-jarig huwelijk mogen herdenken. Allen die ons feliciteerden hartelijk dank.

AD MOOK
G. MOOK-BUERMAN

Utrechtseweg 109 d
Vleuten

In de zekere verwachting van de wederkomst van Christus, is overleden mijn geliefde vrouw, zeer zorgzame moeder en oma,

SARA VAN DEN BERGE
geb. VAN DAMME

op de leeftijd van 59 jaar.

Psalm 23

De diepbedroefde familie:
Wemeldinge:

Jac. van den Berge
J. G. van den Berge

Leiderdorp:

L. J. H. van den Berge
H. T. J. van den Berge-Springer
Sandra
Renate
Arnout

Wemeldinge, 5 september 1970
Pr. Beatrixweg 16

De begrafenis heeft inmiddels plaats gevonden op woensdag 9 september j.l. te Wemeldinge.

Ten behoeve van de Stichting

**INTERNATIONAAL
CHRISTELIJK STUDIECENTRUM**

wordt spoedig gevraagd

secretaris/secretaresse

De functie omvat speciaal organisatorische en administratieve werkzaamheden in de ruimste zin. Hij/zij moet na de inwerkperiode zelfstandig kunnen werken.

Voor benoeming komen alleen in aanmerking personen met een actieve belangstelling in het christelijk leven en van positief reformatorische levensovertuiging.

Goede kennis van de engelse taal is vereist, kennis van andere talen strekt tot aanbeveling.

Salariëring overeenkomstig Rijksregeling Universiteiten.

Zéér uitvoerige sollicitaties, eigenhandig geschreven, te richten aan de secretaris van voornoemde Stichting, Mr. E. J. F. Westerhuis, Eperweg 42, 't Harde.

GEREF. KORRESPONDENTIEKLUB

voor dames en heren van alle leeft.
Inlichtingen Postbus 58, Den Helder

protestants ziekenhuis drachten

Het Bestuur heeft besloten over te gaan tot het aantrekken van een

PREDIKANT

voor de functie van
ZIEKENHUISPASTOR.

Het Ziekenhuis gaat uit van de Stichting Protestants Ziekenhuis Drachten welke opgericht werd door de gezamenlijke protestantse kerken van Drachten en omgeving.

Artikel 2 van de Statuten van de Stichting vermeldt, dat „het stichten van deze inrichting en ook de arbeid in deze inrichting wordt verricht in gehoorzaamheid aan Jezus Christus als Heer, en daarom in de geest van evangelische naastenliefde en barmhartigheid”.

In het Ziekenhuis is plaats voor 305 patiënten, terwijl er ruim 400 personen werkzaam zijn, waaronder ruim 100 leerling-verplegenden.

Omstreeks januari 1971 wordt een nieuw gebouwencomplex betrokken.

Sollicitaties binnen 14 dagen na verschijnen van deze advertentie te richten aan de directeur-geneesheer, Dr. Z. Nauta, bij wie tevens inlichtingen te verkrijgen zijn, Protestants Ziekenhuis, Drachten, Moleneind Z.Z. 71-77, telefoon 0 5120 - 2644.